

Александра Колаковић¹
Институт за политичке студије, Београд

ПАРАДИГМЕ ПРОШЛОСТИ И КУЛТУРЕ СЕЋАЊА

(Граничници сећања: Јеврејско наслеђе и Холокауст,
уреднице Невена Даковић и Вера Меворах, Београд:
Јеврејски историјски музеј Савеза јеврејских општина
Србије, 2018)

Знање акумулирано у културном сећању повезано је са садашњошћу, у оквиру које се усваја, критикује, чува и трансформише. Стога су и студије културе сећања од изузетног друштвеног значаја, а нова истраживања драгоцена за разумевање не само историјских процеса, већ и друштва у коме живимо. Од последње четвртине 20. века дошло је до увећаног интересовања историчара, антрополога, социолога, писаца, уметника, редитеља, сценариста, новинара за тему Холокауста. Како је сећање *жив феномен*, о чему је писао Пјер Нора (Pierre Nora), потребно је и да се изнова истраже места сећања на Холокауст. На овом трагу је зборник радова *Граничници сећања: Јеврејско наслеђе и Холокауст*, који је публикувао Јеврејски историјски музеј Савеза јеврејских општина Србије. Уреднице зборника, др Невена Даковић, редовни професор Факултета драмских уметности у Београду и др Вера Меворах, научни сарадник, кроз парадигме наратива реконструкције прошлости, стављајући у оквир истраживања сећање као живи феномен, успеле су да остваре спону студија сећања, јеврејског наслеђа, јеврејске културе и Холокауста.

Зборник *Граничници сећања: Јеврејско наслеђе и Холокауст* подељен је у три тематске целине. Кроз текстове деветнаест аутора – еминентних стучњака из различитих научних области, који осветљавају наративе пост-сећања, музеје и мултимедијално наслеђе и образовање, разматрана су кључна питања односа према Холокаусту и јеврејском наслеђу. У првом делу („Наративи пост-сећања”), након инспиративног увода „Трагови сећања и трагом прошлости” (Невена Даковић и Вера Меворах), истражују се наративи пост-сећања кроз текстове о: концепту нове

1 kolakovicaleksandra@gmail.com

сталне поставке Јеврејског историјског музеја у Београду (Војислава Радовановић), Старом сајмишту (Мирјана Николић и Александра Миловановић), Меморијалу Шое у Паризу (Борис Петровић), музеализацији и политизацији јеврејске историје и културе у савременој Пољској (Никола Крстовић). Време догађаја и време сећања сусрећу се у текстовима, стварајући дебату о односу према сећању из угла институција, државе и политика сећања. Војислава Радовановић излаже детаљан кустоски концепт дела сталне поставке Јеврејског историјског музеја, чувара наслеђа Јевреја у Србији, док се у раду Мирјане Николић и Александре Миловановић анализира однос сећања јеврејске заједнице и политика сећања у Србији у контексту Закона о Установи спомен-жртве (фебруар 2017). Никола Радић Луцати у раду „Холокауст и политике музеализације: Европско заједничко искуство у Југоисточној Европи” поље формирања политичко-историјских наратива о Холокаусту посматра у регионалном и међународном контексту промена и проширења Европске уније од почетка 21. века. Борис Петровић објашњава природу Меморијала Шое у Паризу као институције која проширује стерилно научно сазнање и фокусира се на људску природу са свим манама и врлинама, на доживљај наратива сећања и мешавину светог и сакралног. Последњи рад ове целине „Хаштаг култура сећања” Николе Крстовића разматра примену дигиталних средстава, дакле, савремене приступе меморијализације. У оквиру ове целине аутори уочавају промене у односу према култури сећања у неколико држава (Србија, Француска и Пољска) и кроз научно засновану анализу уочавају битне промене, нове концепте представљања музејских садржаја, однос према наслеђу невећинске заједнице и присутне политизације.

Радове у другом делу зборника *Граничници сећања: Јеврејско наслеђе и Холокауст* повезују нити интересовања за тему мултимедијалног сећања и драгоцене документе који се чувају у Јеврејском историјском музеју („Музеј и мултимедијално сећање: Трезори ЈИМ-а”). У радовима о Монију Булију (Невена Даковић и Биљана Митровић), пронађеној фотографији обележавања празника Пурим у Јеврејског заједници у Београду (Никола Шуица) и стварању Савеза јеврејских вероисповедних општина Југославије (Младенка Иванковић) поред значајних фактографских података са правом се истиче садржај богатог фонда Јеврејског историјског музеја у Београду, као и могућности да се јеврејско наслеђе сагледа из перспективе студија културе, историје уметности и историје. Значајно је што се радови окрећу локалном контексту и фактографији кроз микросторије заборављених уметника, историјских до-

гађаја и институција, чиме се открива једна нова димензија везе између Холокауста и сећања. Невена Даковић и Биљана Митровић кроз чланак о фигури Монија Булија, авангардног писца и песника, надреалисте и поочима Клода Ланцмана (Claude Lanzmann), на чији живот и стваралаштво је утицала Шоа, указују на заборављени али важан део локалног јеврејског наслеђа. Кроз интервју са Андреом Палашти и Џејмсом Мејом анализиран је садржај изложбе „Портрети и сећања Јеврејске заједнице у Србији” (Маша Сеничић), а један од радова анализира и компарира сведочења кроз четири архива сведочења преживелих Холокауста: *Јејлов Фортуноф архив*, *Усмену историју* Меморијалног музеја Холокауста Сједињених Америчких Држава, архив *Визуелна историја Шоа фондације* и архив *Ми смо преживели*, који чине тестемонијали архива Јеврејског историјског музеја у Београду (Неда Радловић). Помнутим радовима откривено је како се кроз микро истраживања спознаје однос између сећања и наслеђа. Такође, указано је на могућности и значај дигитализације архивске грађе о Јеврејима, чиме је дат допринос разјашњењу последица оваквог приступа јеврејском наслеђу у процесу изградње културе сећања.

Трећи део зборника („Образовање о Холокаусту”) чини група од пет радова које повезује тематика стицања знања о Холокаусту. Радови пружају одговоре на кључна питања односа савремене генерације према Холокаусту, а истовремено истражују и едукацију. У радовима су иновативни и научно смели одговори на питања може ли се Холокауст икада (са)знати, или је допирање до Холокауста неповратно осуђено на немо(гу)ћ(ност) (Драгана Стојановић) и каква је едукација о Холокаусту у информационом добу (Вера Меворах). Стотине организација широм света сусрећу се са изазовом примене сакупљених података о Холокаусту и јеврејској култури, а паралелно се сусрећу са изазовом убрзаног развоја нових технологија. Меворах указује да се касни са критичким приступом примене технологија у образовању о Холокаусту, односно да иако се примена нових технологија не удаљава превише од постојећих медијских платформи, присутне су иницијативе за развој дигиталне писмености код публике и едукатора. У завршном делу зборника су радови који анализирају неформално образовање о Холокаусту (Соња Виличић), музејске праксе учења на примеру куће Ане Франк (Невена Бајалица и Мишко Станишић) и нову музејску едукацију – јеврејско културно наслеђе у националном контексту (Марина Пејовић и Гордана Грабеж). Ови радови доприносе прихватању добрих модела учења и стварању нових платформи за образовање о Холокаусту. Јасно се уоча-

вају промене у музеологији и свест да вредности наслеђа нису дате саме по себи већ се формирају у складу са контекстом процене. Такође, вредност овог дела зборника јесте и што указује на потребу систематског и континуираног истраживања и учења о Холокаусту кроз примену интерактивних метода усмерених ка најширим слојевима друштва.

Како у светској науци доминирају отворена питања сећања на догађаје Другог светског рата, тема зборника *Граничници сећања: Јеврејско наслеђе и Холокауст* је актуелна и друштвено значајна. Кроз 15 текстова различитих научних дисциплина и методолошког приступа изнова се истражују места сећања на Холокауст и јеврејско наслеђе. Смештајући знања о Холокаусту, историји Јевреја и културном наслеђу у интердисциплинарни теоријски и аналитички контекст пост-сећања, репрезентације, образовања, медија и етике, зборник научницима, као и широј читалачкој публици пружа одговоре на бројна комплексна питања односа јеврејског наслеђа и представа Холокауста. Радови публиковани у делу *Граничници сећања: Јеврејско наслеђе и Холокауст* су високог академског квалитета, засновани на савременој и релевантној литератури, коришћени су разноврсни извори и први пут су интердисциплинарно разматрана питања политизације сећања, улоге мултимедија, развоја музеја, утицаја употребе интернета и нових технологија. Аутори су јасно изнели методолошки и теоријски приступ теми, коришћењу литературе и описали методе истраживања, а квалитетом радова сместили зборник у оквиру незаобилазне литературе о Холокаусту, култури сећања и јеврејској култури. Богат садржај настао кроз мултиперспективан приступ теми употпуњује и бриљантно решење илустрације на корицама, чиме ово дело јесте искорак и у визуелизацији садржаја публикација.

Од зачетака стварања Европске уније, Холокауст заузима централно место у европским политикама сећања. У протеклој деценији, међутим, дошло је до промена у овој области, узрокованих уласком источноевропских и централноевропских држава у заједницу 2004. године. Нове чланице су тежиле да се сећање на жртве под тоталитарним комунистичким режимима укључи у европско колективно сећање. Ове чињенице имплицирају измењене политике сећања и захтевају нова истраживања сећања на Холокауст. Зборник *Граничници сећања: Јеврејско наслеђе и Холокауст* на основу мултиперспективних погледа и тумачења аутора у оквирима студија сећања и наслеђа разоткрива спону Холокауста и јеврејског наслеђа. Овакав приступ јеврејском културном наслеђу је увек одређен Холокаустом, што је основна нит која повезује радове зборника и омогућава

свеобухватан увид у однос студија сећања, јеврејског наслеђа, јеврејске културе и Холокауста.

Ако се памћење посматра као спасавање прошлог, онда се и потрага и презентација знања о прошлости сагледавају у циљу служења садашњости и будућности, што је овај зборник потврдио. Реконструисати однос према догађајима из прошлости незахвалан је задатак посебно ако се односи на студије Холокауста и јеврејског наслеђа, где постоји обиље грађе, али су присутне и снажне емотивне представе, стога научни и аргументовани приступ аутора текстова заслужује похвалу. Интердисциплинарни приступ култури сећања омогућио је да се све препреке превазиђу и допринео богатству нових сазнања. Поменуто је посебно значајно јер сећање *наступа реконструктивно, односно не може да сачува прошлост као такву, већ од ње остаје само оно што друштво у свакој епохи може да реконструише у складу са својим оквирима*. Зборник *Граничници сећања: Јеврејско наслеђе и Холокауст* успешно је детектовао и анализирао јеврејско наслеђе, оквире и генезу реконструкције Холокауста и позвао на дијалог о значају неговања културе памћења.

